

Nezletilé dítě

Obecné soudy nemohou bez dalšího zastavit řízení pro nedostatek podmínek řízení za situace, kdy není mezinárodní příslušnost cizího státu postavena najisto a naopak existuje plausibilní tvrzení o nicotnosti soudního rozhodnutí smluvního státu dvoustranné úmluvy o mezinárodní příslušnosti, jejíž je Česká republika smluvní stranou. I kdyby existovalo podezření, že se účastníci řízení dopouštěli obecně nežádoucího „forum shoppingu“, tedy účelové volbě příslušného soudu dle vlastních preferencí a účelové procesní taktiky, nezabývá to obecný soud povinností postavit otázku pravomoci českých soudů najisto. K naplnění požadavků čl. 36 odst. 1 Listiny, který zaručuje právo na přístup k soudu, obecné soudy musejí vyvinout patřičnou procesní aktivitu, která může vyžadovat i dokazování. Uvedené platí tím spíše v situaci, kdy se řízení ve věci samé týká nezletilého dítěte a jeho nezvratným důsledkem může být zcela zásadní změna v jeho soukromém a rodinném životě.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. II.ÚS 859/23 ze dne 23.8.2023)

Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti stěžovatele A. Š. (A. S.), zastoupeného Mgr. J.B., advokátem, P., proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. ledna 2023 č. j. 18 Co 11, 22/2023-88, usnesení Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 2. listopadu 2022, č. j. 62 Nc 2570/2022-45, usnesení Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 15. listopadu 2022, č. j. 62 Nc 2570/2022-48, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 9, jako účastníků řízení, a V. D. (V. D.), zastoupené Mgr. J.Ch., advokátem, se sídlem P., a nezletilé A. Š., zastoupené opatrovníkem Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, se sídlem B., jako vedlejších účastníků řízení, tak, že usnesením Městského soudu v Praze ze dne 23. 1. 2023, č. j. 18 Co 11, 22/2023-88, usnesením Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 2. 11. 2022, č. j. 62 Nc 2570/2022- 45, usnesením Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 15. 11. 2022, č. j. 62 Nc 2570/2022-48, byla porušena práva stěžovatele na přístup k soudu a na spravedlivý proces zaručená v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Tato usnesení se ruší.

Z odůvodnění:

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel je otcem nezletilé vedlejší účastnice. V ústavní stížnosti namítá, že rozhodnutím Městského soudu v Praze ze dne 23. 1. 2023, č. j. 18 Co 11, 22/2023-88 (dále jen "usnesení městského soudu"), usnesením Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 2. 11. 2022, č. j. 62 Nc 2570/2022-45 (dále jen "usnesení o předběžném opatření"), a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 15. 11. 2022, č. j. 62 Nc 2570/2022-48 (dále jen "usnesení o zastavení"), bylo zasaženo do jeho základních práv, a to konkrétně do jeho práva na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny základních práv a svobod, čl. 95 Ústavy České republiky (dále jen "Listina" a "Ústava") a práva na ochranu soukromého a rodinného života (zejména čl. 16 Úmluvy o právech dítěte a čl. 10 Listiny).

2. Stěžovatel i obě vedlejší účastnice (matka a jejich nezletilá dcera) jsou občané Ruské federace. V průběhu soudního řízení nabyl stěžovatel české občanství. Oba rozvedení manželé jsou povoláním umělci. Nezletilá vedlejší účastnice bydlí v České republice u otce již od rozvodu manželství v roce 2017 (od 5 let). Navštěvuje zde třetí třídu české základní školy i veškeré kroužky. Do Ruska nezletilá cestuje za širší rodinou zhruba čtyřikrát v roce. Po rozvodu manželství se stěžovatel a vedlejší účastnice (matka) dohodli na bydlišti nezletilé u otce. Výživné na nezletilou však nebylo soudně

stanoveno ani neformálně dohodnuto.

3. Stěžovatel podal u Obvodního soudu pro Prahu 9 dne 20. 10. 2022 návrh na úpravu péče a výživného nezletilé dcery. Posléze podal návrh na vydání předběžného opatření zákazu (matce) k vycestování do zahraničí s dcerou bez písemného souhlasu stěžovatele, veden obavou o její únos do zahraničí ze strany vedlejší účastnice, která s ohledem na své povolání může po Evropě neomezeně cestovat. Vedlejší účastnice navíc nově usiluje o svěřeni dcery do vlastní péče a o faktické vytržení nezletilé z jejího dosavadního rodinného prostředí.

4. Co se týče pravomoci českých soudů, odůvodnil stěžovatel svůj návrh tak, že podle článku 30 odst. 1 mezinárodní smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních, publikovanou vyhláškou č. [95/1983](#) Sb., (dále "Smlouva"), se právní vztahy mezi rodiči a dětmi řídí právním řádem smluvní strany, na jejímž území dítě trvale bydlí. Nezletilá dcera má na území České republiky obvyklý pobyt a v České republice trvale bydlí, a proto je dána pravomoc rozhodovat českým soudům. S ohledem na Smlouvu se tak podle něj mělo rozhodovat podle českého práva.

5. V podáních stěžovatel obvodní soud upozornil, že již v minulosti usiloval o určení výživného na nezletilou nejprve před ruskými soudy. Doložil překlad rozhodnutí tamního prvostupňového soudu (Kujbyševského obvodního soudu, Sankt-Petěrburg, ze dne 11. 3. 2022 čj. UID78RS0011-01-2020-005737-13, sp. zn. 2-8/22), z něhož plynulo, že vedlejší účastnice (matka) uplatnila protinávrh spočívající v určení bydliště nezletilé vedlejší účastnice u matky, tedy odlišně od předchozí dohody mezi rodiči uzavřené v souvislosti s rozvodem manželství. Ruský prvostupňový soud ale stanovil matce výživné a návrh vedlejší účastnice na určení bydliště u matky zamítl. V průběhu řízení před Obvodním soudem pro Prahu 9 následně stěžovatel (nově) namítal, že ruským odvolacím soudem bylo citované prvostupňové rozhodnutí "změněno" dne 4. 10. 2022 tak, že se nezletilá svěřuje do péče matky, přičemž rozhodnutí dosud otec nemá k dispozici.

6. Usnesením o předběžném opatření rozhodl obvodní soud tak, že zamítl návrh stěžovatele na vydání předběžného opatření, kterým by zakázal matce (vedlejší účastnici) vycestovat s nezletilou z České republiky do zahraničí bez písemného souhlasu otce opatřeného jeho úředně ověřeným podpisem, a dále aby uložil matce zdržet se jakýchkoli úkonů směřujících k tomu, aby nezletilá sama (eventuálně v doprovodu třetí osoby) vycestovala z České republiky bez písemného souhlasu otce s vycestováním nezletilé do zahraničí, nejpozději do doby právní moci rozhodnutí ve věci samé. Podle obvodního soudu totiž nebyla splněna zákonná podmínka naléhavé potřeby zatímní úpravy poměrů účastníků či obava z možného ohrožení výkonu rozhodnutí, a stěžovatel dle soudu svá tvrzení neosvědčil.

7. Následným usnesením o zastavení obvodní soud zastavil řízení o návrhu na úpravu poměrů k nezletilé vedlejší účastnici pro nedostatek pravomoci českých soudů. Z tvrzení otce i doložených listin bylo postaveno najisto, že v Ruské federaci probíhá řízení o svěřeni do péče a určení výše výživného k nezletilé. Z tvrzení v návrhu je dle něj patrné, že toto řízení doposud nebylo pravomocně skončeno. Řízení týkající se totožného nároku, tj. úpravy péče a výživného pro nezletilou, bylo v Ruské federaci zahájeno dříve, než řízení před obvodním soudem, zahájené před českými soudy dne 20. 10. 2022. Prvostupňový soud v Ruské federaci totiž již ze dne 11. 3. 2022 rozhodl. S ohledem na to dospěl obvodní soud k závěru, že na věc dopadá úprava Smlouvy, konkrétně čl. 18 zakládající překážku litispendence pro řízení později zahájené. Pro neodstranitelnou překážku řízení proto obvodní soud řízení zastavil, dle čl. 18 Smlouvy ve spojení s § 83 odst. 1, § 103 a § 104 odst. 1 zákona č. [99/1963](#) Sb., občanského soudního řádu ("o. s. ř.).

8. Proti oběma usnesením obvodního soudu podal stěžovatel odvolání k Městskému soudu v Praze s

tím, že rozhodnutí ruského odvolacího soudu nemůže předložit, neb je dosud nemá k dispozici. Namítal, že je dána pravomoc českých soudů s ohledem na bydliště nezletilé vedlejší účastnice i důvodnost zatímní úpravy poměrů předběžným opatřením. Vedlejší účastnice v rámci vyjádření k odvolání předložila odvolací rozhodnutí Městského soudu v Sankt-Petěrburku ze dne 12. 10. 2022 sp. zn. 33/20030/2022, dle kterého otec porušil dohodu o stanovení bydliště nezletilé tím, že jí bránil styku s matkou, čímž zapříčinil i zhoršení jejich vztahů. Proto ruský odvolací soud určil bydliště nezletilé u matky.

9. Městský soud v Praze odvolání stěžovatele nevyhověl, přičemž napadeným usnesením zrušil usnesení o předběžném opatření a řízení o něm zastavil (výrok I.), usnesení o zastavení pak jako věcně správné potvrdil (výrok II.). Smlouva dle městského soudu upravuje problematiku pravomoci českých anebo ruských justičních orgánů nikoli jako výlučnou. Vymezuje podmínky, při jejichž splnění soudy toho kterého státu posuzují svoji pravomoc v závislosti na konkrétních okolnostech. Z rozhodnutí prvostupňového ruského justičního orgánu vyplývá, že tento vycházel ze zjištění, že účastníci včetně nezletilé mají bydliště jak Ruské federaci, tak i v České republice, přičemž v České republice nezletilá v posledních letech žije převážně, chodí zde též do školy. Ruské soudní orgány, i ohledem na svoje šetření v bydlišti nezletilé v Rusku, které bylo shledáno jako adekvátní (odpovídající zájmům nezletilé), svoji pravomoc dovodily. Podle městského soudu též nelze přehlédnout, že otec se pravomoci ruských justičních orgánů výslovně dovolával, stejně tak i matka. Je tak zjevné, že ruské justiční orgány nepostupovaly svévolně, posoudily-li svoji pravomoc ve věci jednat a rozhodnout kladně. Řízení vedené před justičními orgány Ruska bylo nepochybně zahájeno dříve než řízení v České republice. V době podání návrhu u českého soudu totiž již orgány Ruské federace o návrhu otce a matky, byť nepravomocně, rozhodly. Obvodní soud proto řádně posoudil problematiku litispendence dříve zahájeného řízení u ruských soudů, která ve smyslu čl. 18 Smlouvy představuje překážku věci zahájené a znemožňuje, aby u českých soudů probíhalo řízení o téže věci.

II. Ústavní stížnost

10. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že mu obecné soudy odepřely právo na přístup k soudu a zamezily uplatnění participačních práv nezletilé dcery v řízení. Těžištěm ústavní stížnosti je posouzení mezinárodní pravomoci (příslušnosti) soudů České republiky v řízení o úpravě poměrů k nezletilé, a to za situace, kdy již probíhá řízení o úpravě poměrů rovněž na území Ruské federace. V daném případě je dána pouze pravomoc českých soudů, protože nezletilá A. trvale žije v České republice. Soudy podle něj rezignovaly na zjišťování skutkového stavu věci, konkrétně trvalého pobytu nezletilé, a spokojily se se závěry soudů v Ruské federaci, které ale nebyly ani aktuální, ani pravdivé. Neprovedly v podstatě žádné dokazování. Vycházely pouze z tvrzení účastníků, že v Rusku bylo dříve zahájeno řízení o úpravě péče nezletilé A. a vůbec nezkoumaly, kde v době zahájení soudního řízení v Rusku nezletilá trvale žila. Zcela paradoxně sice oba soudy odkazovaly na rozsudky soudů Ruské federace, avšak aniž by citovaly závěry ruských soudů, že nezletilá od roku 2019 trvale žije se svým otcem v P., kde má dostatečné zázemí k životu.

11. Nezletilá nebyla v řízení zastoupena, a nemohla tedy účinně bránit svá práva. Soudy jí měly ustanovit opatrovníka. Odůvodnění obvodního soudu byla v obou jeho usneseních zcela nedostatečná. Městský soud se nedostatky snažil zhojit podrobnějším odůvodněním, nicméně ani ten neprovedl dokazování a své závěry opřel pouze o rozhodnutí cizího státu, u kterého v současné době lze pochybovat o jeho demokratickém zřízení. Nemůže jít k tíži nezletilé, že ruské soudy rozhodují v rozporu se Smlouvou. Ani nemůže být k tíži, že stěžovatel v rozporu se Smlouvou, slepě veden právníky v Rusku, zahájil řízení o úpravě péče nejprve v Rusku. České soudy měly ctít nejlepší zájmy nezletilé vedlejší účastnice. Otec naléhá, že se jedná primárně o zájem nezletilého dítěte, které má v České republice od narození zázemí pro spokojený život, byť jistý čas pobývalo v Rusku, ale už od roku 2019 trvale žije v České republice.

12. Podle stěžovatele je matka nezletilé součástí propagandy Ruské federace, žádný bližší vztah k České republice proto nemá, pouze využívá výhod západního světa s ohledem na své vlastnictví bytové jednotky. Naproti tomu stěžovatel reprezentuje Českou republiku, protože mu i v této politicky komplikované době pro ruské občany bylo české státní občanství uděleno. Vedlejší účastnice nikdy neprojevovala o svou dceru opravdový zájem. Stěžovatel má zájem, aby nezletilá vedlejší účastnice byla svěřena do jeho výchovy. Nezletilá žije ve společné domácnosti s ním a jeho družkou, a to v pronajatém bytě v P. Dceři se maximálně věnují, ta proto dosahuje výborných studijních výsledků, těší se dobrému zdraví a má bohatý sociální život v kolektivu dětí. Matka - vedlejší účastnice, když je v České republice, si sice občas nezletilou A. bere k sobě domů, nicméně o dceru jinak neprojevuje zájem, a profese umělkyně jí to ani neumožňuje.

13. Stěžovatel shrnul, že zastavením řízení pro litispendenci a potvrzením tohoto procesního vyústění městským soudem došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces (čl. 36 Listiny), na ochranu soukromého a rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny) a čl. 95 odst. 1 Ústavy a rovněž nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti

14. Ústavní soud zaslal stížnost k vyjádření oběma účastníkům, matce (vedlejší účastnici) a poté, co nezletilé ustanovil opatrovníkem Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí ("ÚMPOD"), také nezletilé prostřednictvím ÚMPOD.

15. Obvodní soud ve svém vyjádření shrnul procesní vyústění řízení před obecnými soudy a odkázal na své odůvodnění.

16. Městský soud se vyjádřil tak, pojem bydliště se vykládá podle národního práva, tj. jako obec či městský obvod, v němž osoba bydlí s úmyslem se zde trvale zdržovat. Bydlištěm je zejména místo, kde má osoba svůj byt, rodinu, kde pracuje a má nějaké obydlí. Místo, kde se osoba pouze zdržuje je na rozdíl od místa bydliště místem, kde se tato osoba zdržuje bez úmyslu se tam zdržovat trvale. Přitom fyzická osoba může mít bydliště (či zdržovat se) na více místech (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2005, sp. zn. 30 Cdo 444/2004). Ruské i české soudy dovodily, že nezletilá má vícero bydlišť, což vyplývá mimo jiné ze šetření tamního opatrovníka o bytovém zázemí nezletilé, jakož i tomu, že tam byla nezletilá podrobena znaleckému zkoumání. Námitka nedostatku příslušnosti tak byla otcem zjevně vznesena účelově. Své rozhodnutí nepovažuje za svévolné, proto navrhl stížnosti nevyhovět.

17. Vedlejší účastnice (matka) ve svém vyjádření konstatovala, že to byl stěžovatel, kdo v Rusku zahájil řízení o úpravě poměrů k nezletilé dceři. Jeho argumentace, že k tomu byl chybně (slepě) vedený právníky v Rusku, je zjevně účelová. Námitka, že pravomoc ruských soudů nebyla dána vůbec, byla vznesena až před Ústavním soudem. Matka sama žije a zdržuje se v České republice, pokud je navíc nezletilá vedlejší účastnice ve faktické péči stěžovatele, je jeho obava o "únos" nezletilé fakticky bez opodstatnění. Navíc vedlejší účastnice sama v minulosti usilovala o smírné řešení novou dohodou o péči, na níž stěžovatel nijak nereagoval, následně inicioval soudní spory. Zájmům dcery je jednání o dohodě rodičů mimo Ústavní (a kterýkoliv jiný) soud.

18. Nezletilá vedlejší účastnice se vyjádřila prostřednictvím kolizního opatrovníka ÚMPOD, který vyjádření sepsal na základě předchozí schůzky s nezletilou. Podle něj obecné soudy správně posoudily, že je třeba vycházet ze Smlouvy. Pravidlo o litispendenci uvedené v čl. 18 Smlouvy však lze použít jen tehdy, pokud si v čase konkurují řízení zahájená v obou smluvních státech a pokud jsou oba tyto soudy mezinárodně pravomocné. Vzhledem k tomu, že předmětem řízení u českého obvodního soudu je úprava poměrů k nezletilé, řídí se mezinárodní pravomoc soudu pravidlem obsaženým v čl. 30 Smlouvy. Dle tohoto ustanovení se právní vztahy mezi rodiči a dětmi řídí právním

řádem smluvní strany, na jejímž území dítě trvale žije, přičemž pravomoc soudu smluvní strany je rovněž dána místem bydliště dítěte. V případě výživného je pak rozhodné bydliště osoby, která nárok na výživné uplatňuje, tedy bydliště nezletilé. Proto v řízení o úpravě poměrů k nezletilé je bez dalšího dána pravomoc soudů státu, kde nezletilá trvale žije, přičemž toto pravidlo jasně ukazuje pouze na jeden ze smluvních států. Mezinárodní pravomoc dle čl. 30 Smlouvy tak v nyní projednávané věci náleží výlučně českým soudům. K posouzení bydliště nezletilé předložil stěžovatel již v řízení před obvodním soudem i městským soudem písemné důkazy, které věrohodně prokazují, že nezletilá žije dlouhodobě s otcem v P., plní zde i školní docházku, chodí na zájmové kroužky apod. Z rozhodnutí ruských soudů plyne, že se nezabývaly svou pravomocí z pohledu Smlouvy a opřely ji pouze o tamní vnitrostátní předpisy. Opakovaně však konstatovaly, že nezletilá žije s otcem v České republice, do Sankt-Petěrburgu jezdí jenom na prázdniny. Ačkoliv otec nezletilé může využívat byt rodinné přítelkyně a zajistit tak nezletilé pobyt, bydliště nezletilé zůstává v České republice. Tuto skutečnost potvrdilo i místní šetření provedené ruským orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Bez ohledu na to, zda a jaké účinky rozhodnutí ruských soudů vyvolávají na území Ruska, z pohledu České republiky jsou právně irelevantní a Rusko jeho vedením porušilo mezinárodně-smluvní závazek podle Smlouvy a lze je považovat za non-factum (nicotný právní akt). Za této situace tedy nemůže stav litispendence nastat, a pravidlo čl. 18 Smlouvy je tak nepoužitelné. Lze tedy přisvědčit stěžovateli, že napadenými rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno právo na spravedlivý proces a právo na soudní ochranu. Rovněž došlo k porušení práv nezletilé také tím, že neustanovily nezletilé kolizního opatrovníka, který by měl možnost a povinnost hájit v řízení její zájmy.

IV. Posouzení Ústavním soudem

19. Ústavní soud nejprve posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario), neboť vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

20. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu zvážil, zda ve věci není třeba konat ústní jednání; dospěl k závěru, že by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci, než jak se s ní Ústavní soud seznámil z vyžádaných spisů a podání účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování. Ústavní soud se ve svém rozhodování striktně omezil na okolnosti rozhodné pro posouzení právních závěrů vyslovených v nyní napadeném rozhodnutí. Vycházel přitom ze spisového materiálu a vyjádření účastníka a vedlejších účastníků.

21. Ústavní stížnost je důvodná.

22. Ústavní soud v souladu se svou ustálenou rozhodovací praxí připomíná, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť dle čl. 83 Ústavy je soudním orgánem ústavnosti, nikoliv součástí soustavy obecných soudů. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. V nyní projednávaném případě přitom uvedené ústavněprávní principy v řízení před obecnými soudy dodrženy nebyly a došlo k porušení nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Stěžovateli bylo odepřeno právo na přístup k soudu, aniž byla otázka příslušnosti jako podmínky řízení postavena najisto. Nezletilé vedlejší účastníci byla rovněž odepřena její participační práva.

23. Nejprve Ústavní soud předeště obecná východiska rozhodování ve věci péče o nezletilé i

předběžných opatření. Posléze budou tato obecná východiska aplikována na případ stěžovatele a nezletilé vedlejší účastnice.

a) Obecná východiska a aplikovaná úprava

24. Podle čl. 95 odst. 1 Ústavy je soudce při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. Také je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou.

25. Podle čl. 18 Smlouvy "bylo-li zahájeno řízení o téže věci mezi týmiž účastníky u soudů obou smluvních stran, jejichž pravomoc je dána podle této smlouvy, nebo, v případech touto smlouvou neupravených, u soudů obou smluvních stran, jejichž pravomoc je dána podle právního řádu příslušné smluvní strany, soud, který řízení zahájil později, řízení zastaví." Podle čl. 30 odst. 1 Smlouvy platí, že "právní vztahy mezi rodiči a dětmi se řídí právním řádem smluvní strany, na jejímž území dítě trvale žije." Odstavec 2 téhož ustanovení konstatuje, že "nárok na výživné od zletilých dětí se řídí právním řádem smluvní strany, na jejímž území má bydliště osoba, která nárok na výživné uplatňuje." Podle odstavce 3 pak "k rozhodování o právních vztazích mezi rodiči a dětmi je dána pravomoc soudů smluvní strany, jejíž právní řád se použil podle odstavců 1 a 2."

26. V obecné rovině otázka stanovení výše výživného, svěřeni nezletilého dítěte do péče jednoho z rodičů či do jejich střídavé péče nebo úprava styku toho z rodičů, kterému nezletilé dítě do péče nebylo svěřeno, je výsledkem hodnocení důkazů provedených obecnými soudy, a spadá tak do jejich nezávislé pravomoci [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683)]. Při rozhodování ve věcech práva rodinného je proto především na obecných soudech, aby vyšly z individuálních okolností každého případu a z nich vyplývajícího zájmu dítěte (srov. čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), který musí být vždy prioritním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, kterou jsou české soudy vázány, musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnyými orgány [k tomu více Obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dítěte z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), CRC/C/GC/14 (dále jen "Obecný komentář č. 14"), bod 6 písm. a)]. Tato interpretace čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte byla opakovaně potvrzena v judikatuře Ústavního soudu, podle níž má právo vyplývající z odkazovaného ustanovení povahu základního práva, a lze se ho tedy dovolat i před Ústavním soudem. Koncept nejlepšího zájmu dítěte je komplexní a jeho obsah musí být stanoven vždy s přihlédnutím k okolnostem každého případu [podrobně ke konceptu nejlepšího zájmu dítěte srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2017 sp. zn. I. ÚS 1737/16 (N 124/86 SbNU 109)]. Z uvedeného ustanovení dále vyplývá základní interpretační princip pro soudy a další orgány veřejné moci v případech, kdy se jejich činnost dotýká dětí: je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, je třeba zvolit ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte [Obecný komentář č. 14, bod 6 písm. b); shodně nález sp. zn. I. ÚS 1775/14 ze dne 15. 2. 2017, bod 28; ve vztahu k rozhodování o svěřeni dítěte do péče viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), bod 17 a násl.]. Z tohoto ustanovení konečně plynou i procesní požadavky [Obecný komentář č. 14, bod 6 písm. c)], mezi něž patří i požadavek na řádné odůvodnění rozhodnutí. Dle Obecného komentáře č. 14 musí být z odůvodnění rozhodnutí zřejmé, že nejlepší zájem dítěte byl skutečně předním hlediskem při rozhodování, musí v něm být vyloženo, co příslušný orgán považoval za nejlepší zájem dítěte, na základě jakých kritérií k tomuto závěru dospěl, a případně jak byl nejlepší zájem dítěte poměřován s dalšími důležitými zájmy či právy [viz Obecný komentář č. 14, bod 6 písm. c), bod 14 písm. b), podrobněji bod 97]. Tento požadavek již Ústavní soud vyslovil ve své judikatuře týkající se rozhodování o péči o dítě [nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), body 18-30; nález sp. zn. III. ÚS 2298/15 ze dne 15. 3. 2016, bod 16; nález sp. zn. I. ÚS 823/16 ze dne 6. 12. 2016, bod 39; k významu

odůvodnění soudních rozhodnutí obecně viz již nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257)].

27. Podle čl. 32 Listiny je péče o děti a jejich výchova právem obou rodičů, stejně tak děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči od obou rodičů. Přitom však nesmí být opomenuto, že i nezletilý musí být chráněn před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života ve smyslu čl. 10 odst. 2 Listiny. Ve své rozhodovací praxi klade Ústavní soud opakovaně důraz na zajištění práva dítěte vyjádřit svůj názor v řízení, v němž se rozhoduje o jeho záležitostech (čl. 12 odst. 2 ve spojení s čl. 9 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte, čl. 3 Úmluvy o výkonu práv dětí), neboť názor dítěte, zejména na uspořádání vztahů při péči o ně či styku s ním, je třeba vnímat jako zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1708/14 ze dne 18. 12. 2014 (N 235/75 SbNU 617), nebo nálezy sp. zn. II. ÚS 1931/17 ze dne 19. 12. 2017 (N 235/87 SbNU 811) týkající se přímo řízení o vydání předběžného opatření].

28. Názor nezletilého, pokud tomu nebrání vážný důvod či nejlepší zájem dítěte, je třeba zjišťovat i v řízení o vydání předběžného opatření. Pokud tak obecné soudy nepostupují, porušují právo nezletilého zúčastnit se řízení a sdělit své stanovisko dle čl. 9 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte a jeho právo být vyslyšen v soudním řízení dle čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte, jakož i právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Hodnocení zájmů nezletilého vždy přísluší opatrovnickému soudu, který však při posuzování případných představ a názorů dítěte o tom, co je pro něj v konkrétní věci vhodné a co nikoli, musí přihlížet k jeho věku, rozumové a citové vyspělosti a i k povaze věci, o niž se jedná, jakož i dalším okolnostem, např. rodinnému zázemí a prostředí (srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 1818/07 ze dne 1. 11. 2007 či usnesení sp. zn. III. ÚS 2150/07 ze dne 28. 5. 2008).

29. Ústavní soud se ve své judikatuře opakovaně vyjádřil k rozhodování obecných soudů o předběžných opatřeních. Přitom zdůraznil, že obecně nelze vyloučit způsobilost předběžného opatření, jako opatření prozatímní povahy, zasáhnout do základních práv a svobod účastníků řízení. Na druhou stranu však předběžné opatření zpravidla nedosahuje takové intenzity, aby mohlo zasáhnout do ústavně zaručených práv účastníků řízení, neboť při rozhodování o jeho nařízení se nerozhoduje o právech a povinnostech účastníků s konečnou platností, nýbrž jde o opatření dočasného charakteru, jímž není prejudikován konečný výsledek sporu. Jeho účelem je zatímni úprava práv a povinností, která nevylučuje, že ochrana práv dotčenému účastníku bude posléze poskytnuta konečným rozhodnutím ve věci. Ústavní soud současně opakovaně připomíná, že posouzení podmínek pro vydání předběžného opatření je věcí obecného soudu, neboť závisí na konkrétních okolnostech případu. Ústavnímu soudu, z hlediska ústavněprávního, zásadně nepřisluší přehodnocovat názor obecného soudu stran důvodnosti návrhu na vydání předběžného opatření; nýbrž je povolán toliko ověřit, zda rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření mělo zákonný podklad, bylo vydáno příslušným orgánem za dodržení zásad spravedlivého procesu a současně nebylo projevem svévole [viz například nálezy sp. zn. IV. ÚS 802/19 ze dne 4. 6. 2019, body 13 a 14; a další judikaturu tam citovanou; obdobně nálezy sp. zn. III. ÚS 743/19 ze dne 25. 6. 2019, body 22 a 23; či nálezy sp. zn. II. ÚS 3524/19 ze dne 17. 12. 2019, bod 13].

b) Aplikace na případ stěžovatele

30. Ústavní soud sám byl ve svém rozhodování veden závazkem plynoucím z čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Toto ustanovení, které - jak bylo výše uvedeno - má i svůj procesní aspekt [viz obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 14 k právu dítěte, aby jeho nejlepší zájem byl předním hlediskem (čl. 3 odst. 1), ze dne 29. 5. 2013, CRC/C/GC/14, body 6 (c) a 85], dopadá samozřejmě i na řízení před Ústavním soudem a jeho činnost, stejně jako na činnost všech ostatních orgánů veřejné moci České republiky. Zjistí-li tak Ústavní soud, že v přezkoumávaném řízení před obecnými soudy

došlo k porušení ústavně zaručených práv dítěte, jehož se řízení týkalo, je v souladu s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte povinen zasáhnout. Tak tomu bylo i v projednávaném případě.

31. Obecné soudy nemohou bez dalšího zastavit řízení pro nedostatek podmínek řízení za situace, kdy není mezinárodní příslušnost cizího státu postavena najisto a naopak existuje plausibilní tvrzení o nicotnosti soudního rozhodnutí smluvního státu dvoustranné úmluvy o mezinárodní příslušnosti, jejíž je Česká republika smluvní stranou.

32. I kdyby existovalo podezření, že se účastníci řízení dopouštěli obecně nežádoucího "forum shoppingu", tedy účelové volby příslušného soudu dle vlastních preferencí a účelové procesní taktiky, nezbavuje to obecný soud povinnosti postavit otázku pravomoci českých soudů najisto. K naplnění požadavků čl. 36 odst. 1 Listiny, který zaručuje právo na přístup k soudu, musí obecné soudy samy vyvinout patřičnou procesní aktivitu, která může vyžadovat i dokazování.

33. Uvedené platí dle Ústavního soudu tím spíše v situaci, kdy se řízení ve věci samé týká nezletilého dítěte a jeho nezvratným důsledkem může být zcela zásadní změna v jeho soukromém a rodinném životě.

34. Za situace, kdy bylo v řízení argumentováno možností mezinárodního únosu či "jen" vytržení dítěte z jeho rodinného prostředí, měla být dále dle Ústavního soudu spolehlivě zajištěna participační práva nezletilé, a to pokud možno ustanovením opatrovníka schopného a způsobilého se k pravomoci (příslušnosti) českých soudů kvalifikovaně vyjádřit. To se však v projednávaném případě nestalo a již na tomto místě Ústavní soud shledal porušení ústavních (participačních) práv dítěte. Nezletilá tak byla připravena o možnost jakkoli zasahovat do řízení, ve kterém se měly projednávat otázky, které se jí bytostně týkají. Na tom nic nemění skutečnost, že řízení bylo zastaveno pro (domnělou) absenci pravomoci českých soudů.

35. Podle Ústavního soudu obecné soudy právě v nyní projednávané věci odepřely stěžovateli právo na přístup k soudu. V předmětných řízeních nebylo postaveno najisto, že jsou splněny předpoklady pro závěr o nedostatku podmínek řízení.

36. V této souvislosti obecné soudy nesprávně aplikovaly klíčová ustanovení mezinárodní smlouvy, kterou byly vázány dle čl. 95 odst. 1 Ústavy, čímž odepřely stěžovateli právo na přístup k soudu a porušily jeho právo na spravedlivý proces.

37. Obecné soudy správně posoudily, že je třeba vycházet ze Smlouvy. Pravidlo o litispendenci uvedené v čl. 18 Smlouvy však lze použít jen tehdy, pokud si v čase konkurují řízení zahájená v obou smluvních státech a pokud jsou oba tyto soudy mezinárodně pravomocné. O takovou situaci se však v nyní projednávané věci nejedná. Sousedství v obecných východiscích citovaného čl. 18 Smlouvy "jejichž pravomoc je dána podle této smlouvy" je třeba interpretovat s ohledem na čl. 30 Smlouvy, který pravomoc upravuje konkrétně a s ohledem na účastníky deklarované bydliště nezletilé z něj vyplývá pravomoc českých soudů.

38. Jinými slovy, vzhledem k tomu, že předmětem řízení u Obvodního soudu pro Prahu 9 byla úprava poměrů k nezletilé, řídí se s ohledem na její bydliště mezinárodní pravomoc soudu pravidlem obsaženým v čl. 30 Smlouvy, tedy místem bydliště nezletilé. Toto pravidlo však v projednávané věci ukazuje pouze na jeden ze smluvních států. Mezinárodní pravomoc dle čl. 30 Smlouvy tak s ohledem na obsah soudního spisu v nyní projednávané věci dle Ústavního soudu náleží výlučně českým soudům.

39. Z dosavadních výsledků řízení proto Ústavnímu soudu (ve shodě s kolizním opatrovníkem nezletilé vedlejší účastnice) vyplývá, že ruské soudy rozhodly bez splnění podmínek řízení. Navíc - v

rozporu s vágními tvrzeními v odůvodnění napadených rozhodnutí - ruské soudy Smlouvu vůbec neaplikovaly, o čemž svědčí doložený překlad rozhodnutí. Obecné soudy v nyní projednávané věci přitom jiné podklady (než tvrzení účastníků a tyto předklady) k dispozici neměly.

40. Ústavnímu soudu s ohledem na výše uvedené není zřejmé, jakým způsobem dospěl městský soud k závěru o dvou bydlištích nezletilé vedlejší účastnice. Paralelní bydliště v Česku i Rusku jakožto smluvních stranách Smlouvy by vskutku založilo konkurenční "dvojí" příslušnosti českých i ruských soudů ve smyslu čl. 18 Smlouvy v souladu s tím, jak obecné soudy v napadených rozhodnutích rozhodly. Městský soud své meritorní rozhodnutí postavil na "tvrzení stěžovatele" o změně rozhodnutí odvolacím soudem a na překladu (pouze) prvostupňového rozhodnutí ruských justičních orgánů s vědomím, že existuje i další, pro stěžovatele nepříznivé rozhodnutí soudu odvolacího (zda ovšem ten rozhodnutí změnil, nebo zrušil, a tedy zda nepřicházelo v úvahu vyřešit spíše otázku uznání a výkonu pravomocného rozhodnutí cizího orgánu ve smyslu čl. 53 Smlouvy, namísto litispendence ve smyslu čl. 18 Smlouvy, v řízení nebylo řešeno).

41. Podle Ústavního soudu bylo ve skutečnosti jediným spolehlivě doloženým tvrzením účastníků to, že se nezletilá trvale zdržuje v České republice, navštěvuje zde základní školu a do Ruska jezdí několikrát ročně navštěvovat širší rodinu. K tomu stěžovatel doložil vyjádření ze základní školy, vyjádření od učitelů mimoškolních kroužků a aktivit, i vyjádření praktického lékaře. Argument městského soudu o dvojím bydlišti nezletilé v Česku i Rusku tak nemá v ničem oporu, i kdyby nezletilá v Rusku trávila celé letní prázdniny a další svátky. Již v samotném návrhu stěžovatel v souvislosti s vyčíslením požadovaného výživného poukazyval na to, že do Ruska několikrát ročně s nezletilou létají, avšak se zde trvale nezdržují. Rozvedení manželé sice v Rusku jako zemi svého původu mají zajištěny byty, které obývají během tamních návštěv, trvale se ale zdržují v České republice.

42. Napadené rozhodnutí i vyjádření účastníků dále pracuje s tím, že ruské orgány sociálně-právní ochrany dětí provedly místní šetření, a nezletilá byla znalecky zkoumána, pročez zde má bydliště. Ani s tímto argumentem se Ústavní soud nemůže ztotožnit a přinejmenším by k tomu mělo být provedeno další dokazování. Zkoumání psychologa totiž může proběhnout během jediného dne návštěvy v zahraničí, současně šetření bytových podmínek obou rodičů v Rusku mohlo proběhnout zcela bez přítomnosti nezletilé (a podle všeho i bez přítomnosti účastníků). V rozhodnutí ruských justičních orgánů (dle odůvodnění odvolávajícího se na tamní ustálenou judikaturu) totiž ani nemusel být zjišťován postoj nezletilé pro její nízký věk.

43. Ústavní soud nerozporuje, že tvrzení stěžovatele v návrhu legitimně vzbuzovala otázku, zda jsou podmínky řízení splněny. Obecné soudy však z tvrzení rozvedených manželů bez dalšího vycházely ve svém závěru o nedostatku pravomoci, aniž by k tomu měly skutečně spolehlivý spisový podklad ruských justičních orgánů. Rozhodnutí ruského odvolacího soudu bylo pro odvolací řízení před městským soudem předloženo osobně k soudu obvodnímu. Ze spisu přitom není patrné, zda se k účastníkům překlad dostal (tedy zda otec nezletilé vůbec měl rozhodnutí ruského odvolacího soudu k dispozici). Napadené rozhodnutí městského soudu je pak především nijak necituje, jen vychází z tvrzení účastníků.

44. Navíc, jak bylo naznačeno, Ústavní soud nepominul, že před ruskými justičními orgány nebyl názor nezletilé s ohledem na její věk (tehdy ještě nedosáhla 10 let) a tamní judikатурní závěry vůbec zjišťován. O schopnostech nezletilé dcery formulovat své vlastní názory a vnímat konsekvence rozhodnutí Ústavní soud uvážil na základě stanoviska jejího opatrovníka - ÚMPOD. Názor dítěte nelze v intencích čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte v žádném řízení před obecnými soudy, které se týká rozhodování o jeho životě, pominout. Ústavní soud opakovaně připomíná, že to se přiměřeně týká i řízení o nařízení předběžného opatření [nálezn sp. zn. II. ÚS 1931/17 ze dne 19. 12. 2017 (N 235/87 SbNU 811)].

45. Ústavní soud se záměrně nijak nevyjádřil k procesní obraně stěžovatele, který poukazuje na zájmy vedlejší účastnice údajně poškozujících jejich dceru. Nijak se nevyjadřuje ani k údajnému politickému podtextu kauzy na straně ruských justičních orgánů, které do řízení po celou dobu soudního řízení vnáší stěžovatel. Zásadním úkolem Ústavního soudu bylo toliko ověřit, zda byly šetřeny zájmy nezletilé ze strany obecných soudů. Ty podle Ústavního soudu bez dalšího odepřely stěžovateli (jejímu otci) právo na přístup k českým soudům, aniž byla otázka nedostatku pravomoci postavena najisto, což je procesně závažným negativním důsledkem pro nezletilou s možným dopadem do jejích základních práv.

46. Ústavní soud sdílí názor vyslovený ve vyjádření městského soudu, že zájmem nezletilé je jednání o dohodě rodičů mimo Ústavní (a kterýkoliv jiný) soud. Taktéž nepochybně, že k nynější eskalaci konfliktu nepochybně přispěli oba rodiče, nikoliv pouze jeden z nich. Bez ohledu na to, kterým z rodičů byl problém eskalován, však v dalším řízení musí být otázka příslušnosti postavena najisto, byť by tak bylo učiněno na základě mezinárodního dožádání, přičemž nezletilé musí být umožněna její participační práva, a to i v řízení o předběžném opatření či při řešení otázky splnění podmínek řízení.

V. Závěr

47. Ústavní soud shrnuje, že v řízení před obecnými soudy byla porušena práva stěžovatele na přístup k soudu a na spravedlivý proces zaručená v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

48. V dalším řízení postaví soud otázku mezinárodní příslušnosti najisto. Z dosavadního obsahu spisového materiálu je totiž patrné pouze to, že nezletilá má bydliště v České republice, a proto pouze české soudy měly ve smyslu čl. 30 Smlouvy pravomoc péči o nezletilou posuzovat. Za těchto okolností by bylo rozhodnutí ruských soudů vydáno ultra vires. V dalším řízení obecný soud zajistí participační práva nezletilé a nepomine judikaturu vztahující se k participačním právům nezletilých rovněž v případě předběžných opatření.

49. Ústavní soud proto stížnosti vyhověl podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadená rozhodnutí soudu zrušil. S ohledem na akcesoritu rozhodnutí o předběžném opatření (a skutečnost, že řízení o něm bylo zásahem městského soudu zastaveno), Ústavní soud přistoupil rovněž ke zrušení napadeného rozhodnutí o předběžném opatření.

50. Případ se tak dostává na samotný počátek, přičemž k naplnění požadavků stanovených Ústavním soudem obecné soudy vyvinou v další řízení patřičnou procesní aktivitu, vyžadující dokazování.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Náhrada škody zaměstnancem](#)
- [Likvidace dědictví](#)
- [Jistota](#)
- [Insolvenční řízení](#)
- [Exekuce](#)
- [Započtení](#)
- [Reorganizace](#)
- [Soudní poplatky \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)

- [Spotřebitel \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správa společné věci \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správní řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)